

Valtiovarainvaliokunta

Kunta- ja terveystieteiden jaotus

28.10.2021

Eero Laesterä, HT

FCG.

Sisällys

01

Kuntatalous

02

Arviointimenettely

Kuntatalous

Arvioperusta kuntatalouden tulevaisuuteen

- Oma laskentamalli, jossa käytetään toimintakatteen pohjana kuntien omia arvioita vuodelle 2021 (tutkihallinto.fi 25.10.2021) ja kuntaliiton veroennustetta.
- Poikkeamat ja arvioidut lähteet VM:n painelaskentaan:
  - VM on käyttänyt omassa painearviossaan kuntien talousarviotietoja 2021 ja 2022, toimintakatteiden taso on huomattavasti todellisuutta pienempi VM 31,6 MRDE ja meillä 32,9 MRDE (kts seuraava dia).
  - → VM kasvattaa toimintakatearviotaan soten siirtymähetkelle, mutta se ei poista sitä epäsuhtaa, että siirtolaskelma on menojen suhteen liian optimistinen – menoja lähtee tuloja vähemmän ja siirto on kuntien kannalta optimistinen, myös jatkossa.
  - Vastaavasti VM:n verorahoitusarvio on meidän (Kuntaliiton) arviota optimistisempi, vuonna 2023 VM 16,9MRDE ja me 15,7 MRDE.
  - Kun siirtoajankohdassa VM:n siirtyvät menot ovat huomattavasti meidän arviotamme pienemmät ja verorahoitus suurempi, tästä seuraa ero myös tulevaisuuden ennakkoinnissa. Meillä pessimistisempi kuin VM:llä.
- **Laskelmatyössä olisi saatava aikaan yhteistyötä, ensi keväänä tehtävä uusi ennuste VM:n ennuste tulee melko myöhään → kunnat valmistelevat jo nyt tulevaisuuttaan.**
- Pahinta tilanteessa on se, että kunnat ottavat valmistelussaan eri lukuja eri toimijoiden ennusteista, esimerkiksi verotulot yhdeltä ja valtionosuudet toiselta → paripuolet luvut saattavat johtaa täysin väärin johtopäätöksiin.

Toimitettu aineisto painelaskelmissa

- Kunnan omat arviot toimintakatteen kehityksestä 2021 ja (2022-soveltuvin osin).

Pirkanmaan seudun kuntien tarkastelussa kerätty toimintakatteen kehitystieto – talousarviotiedot ovat erittäin paljon positiivisemmat kuin tilinpäätösarviot 2021.

Kesäkuu 2021

Toimintakate	TPE 2021	TA 2021	Ero
Kangasala	-175 974 859	-173 722 134	-2 252 725
Lempäälä	-123 688 400	-121 373 500	-2 314 900
Nokia	-181 550 000	-176 762 457	-4 787 543
Orivesi	-60 098 592	-59 099 570	-999 022
Pirkkala	-108 614 636	-110 714 636	2 100 000
Tampere	-1 359 000 000	-1 324 191 578	-34 808 422
Vesilahti	-25 680 531	-25 500 531	-180 000
Ylöjärvi	-181 221 756	-176 972 380	-4 249 376

Syyskuu 2021

Toimintakate	TPE 2021	TA 2021	Ero
Kangasala	-177 974 859	-173 722 134	-4 252 725
Lempäälä	-124 688 400	-121 373 500	-3 314 900
Nokia	-183 543 482	-176 762 457	-6 781 025
Orivesi	-61 812 923	-59 099 570	-2 713 353
Pirkkala	-111 005 870	-110 714 636	-291 234
Tampere	-1 362 600 000	-1 324 191 578	-38 408 422
Vesilahti	-25 741 569	-25 500 531	-241 038
Ylöjärvi	-182 846 241	-176 972 380	-5 873 861

Lokakuu 2021

Toimintakate	TPE 2021	TA 2021	Ero	Ero eur/as
Kangasala	-183 098 133	-173 722 134	-9 375 999	-289
Lempäälä	-125 046 000	-121 373 500	-3 672 500	-153
Nokia	-183 013 240	-176 762 457	-6 250 783	-180
Orivesi	-61 486 581	-59 099 570	-2 387 011	-268
Pirkkala	-111 005 870	-110 714 636	-291 234	-14
Tampere	-1 355 200 000	-1 324 191 578	-31 008 422	-127
Vesilahti	-25 848 542	-25 500 531	-348 011	-79
Ylöjärvi	-182 846 241	-176 972 380	-5 873 861	-175

Uusi painelaskenta – soten mukanaan tuoma muutos – velkatasapainon näkökulmasta – trendi 2010-2020?

(velkatasapaino – puuttuvat eurot katetaan velalla, valtionosuusjärjestelmä säilyy nykyisellään)

Sote, 1000 e	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Erotus 2025-2019
Toimintakate	-29 102 727	-30 356 936	-31 221 279	-33 121 130	-34 402 784	-13 080 387	-13 422 600	-13 773 382	16 583 554
Tulovero-% (kuntien ka)	20,90	20,98	21,07	21,13	21,13	8,74	8,74	8,74	-12,25
Verorahoitus	30 777 974	31 553 110	34 831 261	35 082 567	35 765 385	15 788 567	15 303 667	15 685 153	-15 867 957
Rahoitus	389 955	551 442	463 005	285 614	260 984	239 620	228 687	221 116	-330 326
Vuosikate	2 065 202	1 747 616	4 072 987	2 247 051	1 623 585	2 947 800	2 109 754	2 132 887	385 271
Negatiivisia kpl	42	65	2	13	40	21	37	41	-24
Negatiiviset yht.	-35 607	-91 727	-3 396	-18 353	-96 996	-22 761	-51 377	-61 359	30 368
Poistot	2 192 453	2 305 725	2 299 955	2 333 446	2 410 500	2 485 501	2 536 064	2 528 481	222 756
Tulos	-24 312	-132 065	1 574 004	-15 978	-786 916	462 299	-426 311	-395 594	-263 529
Nettoinvestoinnit	2 784 173	2 733 060	3 320 702	3 829 939	4 095 129	3 714 337	2 412 503	2 417 296	-315 764
Lainakanta	16 729 981	18 420 037	19 022 082	20 901 142	23 562 900	24 569 429	25 253 517	25 851 159	7 431 122
Rahavarat	4 876 780	5 060 919	5 060 919	5 072 502	5 080 423	5 104 426	5 125 381	5 153 230	92 311
Taseen jäämä	11 261 407	11 087 957	12 581 318	12 565 340	11 778 424	12 240 723	11 814 412	11 418 819	330 862
Negatiivisia kpl	39	56	27	26	40	43	58	72	16
Negatiiviset yht.	-127 030	-251 628	-85 941	-97 305	-256 173	-416 867	-749 097	-1 168 801	

- Sote auttaa kuntia ja osin sementoi kuntarakennetta, myös asukasluvultaan taantuvat, pienet kunnat, joihin ei synny lapsia, selvinnevät.
- Isoja ongelmia on kehyskunnissa, joissa omarahoitusosuus ei riitä kattamaan usein hyvin edullista palvelurakennetta.
- Joissakin päin Suomea tuulivoiman tapaiset ”valkoiset joutsenet” johtavat soten jälkeen jopa mahdollisuuteen olla perimättä tuloveroa.
- Verorahoituksen kasvu 2019→2020 näyttää jatkuvan ja
- Vuosi 2023 tuo uuden epäjatkuvuuskohdan
- Kunnat investoivat paljon ja
- Velkaantuvat
- tilapäisyydet johtanevat perusteettomasti tulevaisuuden uskoon.

Veroprosentin nousupaine erilaisissa kunnissa

Veropaineiden erotus	Laskettu suorana kuntien keskiarvona - ei painotettu				
Nousupaine 2021-2025	Ennen sotea	Soten toteutuessa	Erotus		
Alle 2000 as	2,42	1,18	1,24		
2001 - 5000 as	2,21	0,96	1,25		
5001 - 10000 as	1,75	0,68	1,08		
10001 - 20000 as	1,38	0,50	0,88		
20001 - 40000 as	1,82	0,75	1,07		
40001 - 99999 as	1,69	0,76	0,93		
Yli 100000 as	1,75	0,81	0,94		
Manner-Suomi	1,92	0,81	1,11		

Veropaineiden erotus	Laskettu suorana kuntien keskiarvona - ei painotettu				
Nousupaine 2021-2025	Ennen sotea	Soten toteutuessa	Erotus		
Metropoli	1,34	0,71	0,63		
Tampereen, Turun ja Oulun kaupunkien seutukaupungit	1,88	0,84	1,03		
Muut isot- ja yliopistokaupungit	1,52	0,73	0,79		
Muu maakuntakeskus	2,27	1,15	1,13		
Seutukaupungit	1,70	0,56	1,13		
Harvaan asuttu maaseutu	2,58	1,17	1,42		
Muut	1,81	0,77	1,04		
Manner-Suomi	1,92	0,81	1,11		

Veropaineiden erotus	Laskettu suorana kuntien keskiarvona - ei painotettu				
Nousupaine 2021-2025	Ennen sotea	Soten toteutuessa	Erotus		
Uusimaa	1,38	0,76	0,63		
Varsinais-Suomi	1,04	0,50	0,54		
Satakunta	1,72	0,91	0,81		
Kanta-Häme	1,18	0,39	0,80		
Pirkanmaa	1,98	0,71	1,27		
Päijät-Häme	0,58	0,25	0,33		
Kymenlaakso	2,17	1,46	0,71		
Etelä-Karjala	2,14	0,92	1,22		
Etelä-Savo	2,60	1,27	1,33		
Pohjois-Savo	2,47	1,08	1,39		
Pohjois-Karjala	1,77	0,79	0,98		
Keski-Suomi	1,70	0,70	1,00		
Etelä-Pohjanmaa	2,29	0,79	1,50		
Pohjanmaa	1,36	0,71	0,64		
Keski-Pohjanmaa	2,22	0,97	1,25		
Pohjois-Pohjanmaa	2,29	0,77	1,53		
Kainuu	3,84	1,81	2,03		
Lappi	2,79	0,94	1,85		
Manner-Suomi	1,92	0,81	1,11		

- Jos talouden paine purkautuu sekä veroprosentin nousuna että velan avulla, havaitaan, että asukasluvultaan pienissä kunnissa ja 20-40.000 asukkaan kunnissa (useat kehyskunnat) nousupaine on suurin, samoin harvaan asutulla maaseudulla yleensä ja maakunnittain Kainuun ja Lapin kunnissa.

27.10.2022 Tässä tarkastelussa koko merkitsee – pienimmät paineet ovat metropoleissa ja isoissa kaupungeissa.

Johtopäätös tilanteesta

- Mikä on totta, mikä johtuu velkaelvytyksestä? – tulevaa on vaikea suunnitella, kun todellinen peruskallio on löytymättä,
- → tulevaisuuden ennakkointi on juuri nyt vaikeaa – jopa mahdotonta (tämä heijastuu myös ev-lut seurakuntiin)

Kuntien veroprosentit	2023	2030	Erotus
Varsinais-Suomi	8,30	8,73	0,43
Satakunta	8,96	9,15	0,19
Kanta-Häme	9,09	9,17	0,08
Pirkanmaa	9,06	9,26	0,21
Päijät-Häme	8,52	8,77	0,24
Kymenlaakso	9,42	10,47	1,05
Etelä-Karjala	9,09	9,67	0,58
Etelä-Savo	10,41	11,04	0,63
Pohjois-Savo	9,54	10,15	0,62
Pohjois-Karjala	8,50	8,75	0,25
Keski-Suomi	8,96	9,27	0,31
Etelä-Pmaa	9,74	10,14	0,40
Pohjanmaa	8,92	9,02	0,11
Keski-Pohjanmaa	9,94	10,04	0,10
Pohjois-Pohjanmaa	9,32	9,74	0,42
Kainuu	9,59	11,22	1,63
Lappi	9,51	9,85	0,34
Itä-Uusimaa	8,09	8,23	0,14
Keski-Uusimaa	8,32	8,83	0,51
Länsi-Uusimaa	6,62	6,81	0,18
Vantaa+Kerava	6,99	6,99	0,00
Helsinki	5,61	5,61	0,00
Manner-Suomi	8,03	8,32	0,29

Hyvinvointialueet	2023	2030	Erotus
Varsinais-Suomi	17,50	20,57	3,07
Satakunta	19,84	22,87	3,03
Kanta-Häme	17,62	21,30	3,68
Pirkanmaa	17,10	19,15	2,05
Päijät-Häme	18,50	22,55	4,06
Kymenlaakso	20,43	23,89	3,46
Etelä-Karjala	20,13	22,79	2,66
Etelä-Savo	25,81	29,15	3,34
Pohjois-Savo	21,85	23,97	2,12
Pohjois-Karjala	23,40	27,37	3,97
Keski-Suomi	18,78	22,75	3,96
Etelä-Pmaa	22,44	25,39	2,96
Pohjanmaa	18,63	20,86	2,23
Keski-Pohjanmaa	21,37	23,87	2,50
Pohjois-Pohjanmaa	18,96	21,49	2,52
Kainuu	24,39	28,43	4,04
Lappi	22,34	26,07	3,73
Itä-Uusimaa	13,85	16,90	3,06
Keski-Uusimaa	12,94	15,14	2,20
Länsi-Uusimaa	10,67	12,94	2,26
Vantaa+Kerava	11,66	15,03	3,37
Helsinki	10,75	12,63	1,88
Manner-Suomi	16,18	18,91	2,74

	2023	2030	Erotus
Varsinais-Suomi	25,80	29,30	3,50
Satakunta	28,80	32,02	3,22
Kanta-Häme	26,70	30,47	3,76
Pirkanmaa	26,16	28,41	2,25
Päijät-Häme	27,02	31,32	4,30
Kymenlaakso	29,85	34,36	4,51
Etelä-Karjala	29,23	32,46	3,24
Etelä-Savo	36,22	40,19	3,97
Pohjois-Savo	31,39	34,13	2,74
Pohjois-Karjala	31,90	36,11	4,22
Keski-Suomi	27,74	32,02	4,28
Etelä-Pmaa	32,17	35,53	3,36
Pohjanmaa	27,55	29,89	2,34
Keski-Pohjanmaa	31,31	33,91	2,60
Pohjois-Pohjanmaa	28,28	31,23	2,95
Kainuu	33,98	39,65	5,67
Lappi	31,85	35,92	4,07
Itä-Uusimaa	21,94	25,14	3,20
Keski-Uusimaa	21,26	23,97	2,71
Länsi-Uusimaa	17,30	19,75	2,45
Vantaa+Kerava	18,66	22,02	3,37
Helsinki	16,36	18,24	1,88
Manner-Suomi	24,20	27,23	3,03

- Viereiset taulukot osoittavat veroprosentin korotuspaineet hyvinvointialueitten kunnissa keskimäärin ja hyvinvointialueittain (oletuksena, että hyvinvointialue rahoittaisi palvelunsa omalla verollaan.
- Hyvinvointialueiden kunnissa on huomattavasti pienempi veronkorotuspaine kuin hyvinvointialueella VM:n rahoitusmallin mukaan edelleen jalostettuna hyvinvointialueiden veronkorotustarve on 2023 – 2030 jopa neljää veroprosenttiyksikköä vastaava määrä – paine siirtyy ainakin aluksi hyvinvointialueille.
- Kuntien pelkona on, että valtio purkaa painetta kuntien rahoituksesta.
- Oikeanpuoleisin taulukko kuvaa kokonaisverorahoitustarvetta, jos kaikki tulot perittäisiin hyvinvointialueilla omalla verorahoituksella.
- Kunnissa suuri – ehkä suurin – valtion rahoitusriski koituu kunnille, joissa on iso alenema yläkouluikäisissä.

Erityisesti tulevaisuuden ennakkoinnin vaikeiden vuoksi laskelmatyössä olisi saatava aikaan yhteistyötä, ensi keväänä tehtävä uusi ennuste (ja lopullinen veroprosentin aleneman lukitus) VM:n ennuste tulee melko myöhään → kunnat valmistelevat jo nyt tulevaisuuttaan.

Arviointimenetely

Arviointimenettely

- Menettely on ollut erittäin hyvä tapa saada kunnat noudattamaan menokuria. Vastuullisesti taloutta johtava operatiivinen ja poliittinen johto on saanut menettelystä hyvän selkänojan. Menettelyn jatkaminen edelleen edellyttäneen prosessin nykyhetkeen päivittämistä.
- Arviointimenettelyn kriteeristö on elänyt ajassa – kunnat ovat arviointimenettelyyn joutumistaan estääkseen olleet erityisen luovia → esimerkiksi mittariston nosto konsernitasolle, suhteellisen velkaantuneisuuden muutos sote-uudistuksen seurauksena jne.
- **Tällä hetkellä suurin kritiikki menettelyä kohtaan koskee alijäämän kasvamista sillä perusteella, että kunta sopeuttaa palvelurakennettaan (esimerkiksi kouluverkko, useat terveyskeskukset, kirjastot, päiväkodin tms) – ja saavat tästä olennaisesti tärkeimmän tuloksen eli säästön käyttötalouteen. Sulkemisesta seuraa kuitenkin lähes aina alaskirjaus, joka vauhdittaa päätymistä siihen, mitä itse menettelyllä koetettiin estää – ajautumista arviointimenettelyyn. Nykytilanne johtaa turhaan ylläpitämiseen ja siihen, että päätöksiä ei saada tehtyä tällä ”tekosyyllä”.**
- Menettely on hyvä kansainvälisen tarkkailun vuoksi ja menettelyn muuttamista on tarkoin harkittava, koska kriteerit ja menettelyyn joutuminen ovat kansallista lainsäädäntöä, **olisi hyvä harkita alijäämäkriteeriä edes niin, että menettelyyn kirjataan lupaus siitä, että menettelyyn ei joudu, jos kunta palveluverkon saneerauksen yhteydessä joutuu alaskirjaamaan.**
- Samalla voisi harkita alijäämätarkastelun nostamista negatiiviseen vuosikatteeseen. Myös muita kriteerejä voidaan harkita – lisätä tai poistaa.
- Ylläolevaa kokonaisuutta on käyty jotakin kertoja infoamassa kuntaosastolla kuntien kanssa myös vastuuministereille – mukana on ollut asioistaan ja taloudestaan huolta pitäviä kuntia ja edustajiaan.
- Julkisuudessa on saatu lukea myös siitä, että menettelyllä ei olisi yhtä tiukkaa merkitystä kuin aiemmin – menettelyn prosessia olisikin hyvä tiukentaa, liitokseen voidaan joutua tahdonvastaisesti kuten ennenkin, mutta jos kunta on esimerkiksi toisen kerran arviointimenettelyssä, sen olisi tiedettävä, että menettelyssä tarkastellaan vain liitossuuntaa.
- ...toisaalta jos menettelyllä ei kuitenkaan ole merkitystä, onko perusteita sille, että kunnat tekevät esimerkiksi kalliita, monimutkaisia ja jopa epätarkoituksenmukaisia omistusratkaisuja välttääkseen arviointia, joka ei sitten johdakaan mihinkään?
- Ongelmaksi tulee jatkossa selvitysalue – mitä seuraa, jos joku alueen keskuskaupunki - esimerkiksi Mikkeli tai Kouvola joutuisi arviointiin?

FCG.

Hyvän elämän tekijät